

УДК 330.336.143

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ**Грубляк О.М., Слусаряк М.М.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Розглянуто сутність бюджетної політики, яка спрямована на реалізацію поставлених завдань і цілей економічного та соціального розвитку держави. Визначено роль бюджетної політики для державної підтримки зростання економіки, створення умов для залучення інвестицій. Проаналізовано основні фінансові показники соціально-економічного розвитку держави. Визначено основні напрямки реалізації бюджетної політики відповідно до стратегічної мети – забезпечення фінансової і соціальної стабільності в країні.

Ключові слова: бюджет, бюджетна політика, доходи населення, рівень життя, соціально-економічний розвиток.

Постановка проблеми. Бюджетна політика завжди була важливим знаряддям впливу на розвиток економіки і соціальної сфери. З її допомогою держава, розподіляючи і перерозподіляючи валовий внутрішній продукт, здійснює вплив на формування структури виробництва, результати господарювання, проведення соціальних перетворень. В умовах трансформаційної економіки роль бюджетної політики економічного зростання значно підвищується, вона стає основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями бюджетної політики економічного зростання займалися відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема: Височина А.В. [1], Лисяк Л.В. [2], Радіонов Ю.Д. [6], Макогон В.Д. [3], Мярковський А.І. [4], Огінська А.Ю. [5], Чугунов І.Я. [4] та інші науковці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас питання пріоритетної спрямованості бюджетної політики надзвичайно різноманітні і багатопланові, потребують додаткового дослідження і пошуку шляхів їх оптимізації. Це стосується довгострокового планування і прогнозування, методів визначення пріоритетів, узгодження бюджетної і монетарної політики держави.

Мета статті. Метою роботи є визначення цілей й завдань бюджетної політики, дослідження питань бюджетної політики як системи заходів

і дій органів влади, що спрямовуються на забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших складових економічної політики держави є бюджетна політика, яка за своїм призначенням має суттєво впливати на визначення курсу розвитку країни, відображати інтереси держави, забезпечувати реалізацію її функцій. Головними завданнями якої є посилення соціальної орієнтації бюджету, забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, реформування системи міжбюджетних відносин, сприяння розвитку інвестиційної та інноваційної сфер, удосконалення бюджетного процесу та посилення контролю у бюджетній сфері [1, с. 18].

Бюджетна політика є системою заходів і дій органів влади в галузі управління бюджетним процесом на основі концепції розвитку бюджетних відносин у складі загальної економічної політики, спрямованої на реалізацію поставлених завдань і цілей з економічного та соціального розвитку. Бюджетна політика нерозривно пов'язана з характером і цілями держави, її функціями, завданнями сталого розвитку суспільства та є важливим інструментом впливу держави на соціальні процеси в країні [2, с. 113].

Стратегічною метою бюджетної політики є забезпечення фінансової і соціальної стабільності в країні, тому для визначення її ефективності проаналізуємо макроекономічні показники України за 2015-2017 роки, наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні макроекономічні показники України за 2015-2017 роки

Показник	Рік			Абсолютне і відносне відхилення			
	2015	2016	2017	2016 до 2015, +\ -	%	2017 до 2016, +\ -	%
Номінальний ВВП, млрд. грн.	1979,4	2383,1	2982,9	403,7	20,4	599,8	25,2
Індекс інфляції, %	143,3	112,4	113,7	-30,9	-	1,3	-
Рівень безробіття, %	9,5	9,7	9,9	0,2	-	0,2	-
Доходи державного бюджету, млрд. грн.	534,7	616,3	793,3	81,6	15,2	177,0	28,7
Видатки державного бюджету, млрд. грн.	579,6	684,9	839,5	105,3	18,2	154,6	22,6
Державний борг, млрд. грн. в т.ч.	1333,9	1650,8	1833,7	316,9	12,3	182,9	11,1
внутрішній борг, млрд. грн.	508,0	670,6	753,4	162,6	32,0	82,8	12,3
зовнішній борг, млрд. грн.	825,9	980,2	1080,3	154,3	18,7	100,1	10,2

Джерело: розроблено авторами за даними [7]

Як бачимо із даних, наведених у табл. 1, динаміка номінального валового внутрішнього продукту України за 2015-2017 роки свідчить про його зростання. У 2017 році відбулося зростання валового внутрішнього продукту на 599,8 млрд. грн., або на 25,2% в порівнянні з 2016 роком та на 403,7 млрд. грн. у 2016 році, або на 20,4% у порівнянні з 2015 роком. Проте, слід відмітити, що на протязі останніх років ВВП зростає значно нижчими темпами в порівнянні з минулими періодами.

Передумови загострення системних проблем було закладено в Україні раніше. У 2015 році вітчизняна економіка відчувала на собі впливи створених раніше дисбалансів, як зовнішніх, так і внутрішніх. Також несприятлива цінова кон'юнктура на зовнішніх ринках, військовий конфлікт на Сході України, анексія АР Крим і м. Севастополя, торговельні обмеження зі сторони Російської Федерації негативно позначилися на економіці країни. Через це і спостерігалось коливання індексу споживчих цін (зменшення у 2016 році на 30,9% та збільшення у 2017 на 1,3%).

Починаючи з кінця 2016 року, Уряд України почав проводити жорстку бюджетно-податкову політику, спрямовану, перш за все, на консолідацію видатків та подолання дисбалансів у системі державних фінансів. Із перших кроків реформ було досягнуто відчутних позитивних зрушень. Зокрема, у 2017 році уряду вдалося значно зменшити дисбаланси між доходами та видатками Державного бюджету України.

До Державного бюджету України у 2017 році було мобілізовано на 177,0 млрд. грн. (28,7%) більше коштів, ніж у 2016 році. Також важливим показником такого збільшення була позитивна динаміка податкових надходжень до бюджету, серед яких найбільшу частку склали: податок на доходи фізичних осіб та податок на прибуток підприємств. Також позитивної динаміки вдалося досягти за всіма основними податками.

Збільшення надходжень до бюджету, окрім макроекономічних чинників (зростання податкової бази завдяки економічному зростанню), було обумовлене, за рахунок модернізації податкової реформи, що супроводжується, зокрема:

- підвищенням ставок окремих податків (ренти за видобування газу, нафти та газового конденсату, акцизного податку, плати за землю);
- впорядкуванням сфери відшкодування ПДВ;
- перекриттям схем звуження бази оподаткування податку на прибуток;
- активізацією боротьби з ухилянням від сплати податків.

Попри постійне зростання доходів державного бюджету, економіці України не вдається вдало та ефективно розпоряджатися бюджетними коштами для подолання ряду проблем соціального характеру, зокрема, безробіття. Так у 2016 і 2017 роках індекс безробіття збільшувався на 0,2%.

Загалом, видатки Державного бюджету України в 2017 році становили 839,5 млрд. грн., що на 154,6 млрд. грн. (22,6%) більше, ніж у попередньому році. До основних проблем системи видатків державного бюджету також можна віднести:

- недовиконання по всім статтям видатків, що загострює питання їх оптимізації.

– неузгодженість бюджетної політики з завданнями стимулювання економічного зростання. Протягом багатьох років обсяг централізованих капітальних вкладень залишається недостатнім, коли пріоритетними вважаються державні програми у соціальній сфері – розвиток освіти, охорони здоров'я, оборони та соціально-культурної інфраструктури регіонів.

Починаючи з 2015 року, сукупний державний борг України має тенденцію сталого зростання, яка зумовлена погіршенням стану соціально-економічного та політичного становища в країні. Так, державний борг у 2016 році склав 1650,8 млрд. грн., що на 316,9 млрд. грн., або на 23,8% більше, ніж у 2015 році та у 2017 році – 1833,7 млрд. грн., що на 182,9 млрд. грн., або на 11,1% більше, ніж у 2016 році [2, с. 110].

Незважаючи на значне збільшення боргу, у 2016 році темпи зростання у 2017 році значно менші, що говорить про позитивну динаміку здійснення боргової політики, одним з чинників якої було проведення реструктуризації заборгованості країни перед зовнішніми приватними кредиторами.

Серед ключових макроекономічних чинників, які зумовили критичне зростання боргового навантаження протягом останніх років в Україні, насамперед відносяться: значна девальвація гривні що зумовленна збільшенням індексу інфляції в Україні у 2015 році до 143,3%, проте значення у 2016 і 2017 зменшувалося, але всеодно залишалось на високому рівні, так у 2017 році склало – 113,7%, що на 1,3% більше, ніж у 2016 році; зниження внутрішнього споживчого попиту внаслідок інфляційних процесів та безробіття; негативний вплив реальної процентної ставки НБУ на боргову сферу; різке зростання дефіциту державного бюджету.

Таким чином, завдяки жорсткій бюджетній політиці Україна ввійшла у 2018 рік без суттєвих загроз для стабільності державних фінансів. Це дозволило розпочати політику фіскальної та бюджетної підтримки економіки при збереженні курсу на подолання дисбалансів державного бюджету та зниження рівня державного боргу. Такий підхід передбачає запровадження радикальних змін у проведенні державної бюджетної політики. Цей курс повинен забезпечити не лише поступальний економічний, а й соціальний розвиток України.

Підвищенню ефективності й результативності бюджетного управління на сучасному етапі розвитку державних фінансів сприятимуть завдання бюджетної політики: визначення чітких правил оцінки обсягу видаткових зобов'язань, підвищення відповідальності за достовірність їх фінансово-економічних обґрунтувань; забезпечення впровадження інструментів підтримки інновацій органами державної влади та місцевого самоврядування; підвищення ефективності механізму державно-приватного партнерства та використання державних інвестицій [3, с. 55].

В Україні необхідна ефективна державна фінансова політика, яка перетвориться на вагомий консолідуючий фактор розвитку суспільства, стане основою посилення довіри громадян до влади, їх тіснішої співпраці та активізації розвитку творчої активності населення. Для цього

необхідно забезпечити поступальний розвиток як державного, так і недержавного секторів економіки, а також вжити заходів для підвищення ефективності державного сектору економіки.

Вагомим завданням є розробка механізму раціонального вибору найбільш пріоритетних напрямів фінансування та ефективних підходів щодо розподілу бюджетних коштів. Бюджетна політика повинна узгоджуватися з податковою, грошово-кредитною політикою [4, с. 8].

Останніми роками державна фінансова політика України поступово переорієнтовується на розв'язання економічних та соціальних проблем із використанням непрямих важелів. Тому, щоб бюджетна політика забезпечила економічне зростання, орієнтоване на підвищення якості життя громадян, потрібні відповідні важелі, а саме:

- оптимізувати функціонування системи управління державними фінансами;
- чітко регламентувати законодавчо процес акумуляції й руху фінансових потоків, забезпечення їх прозорості для суспільства;
- досягти надійності прогнозу основних макроекономічних показників, на основі яких формуються дохідна й видаткова частини державного бюджету, обсягів і темпів зростання ВВП, темпів інфляції, валютного курсу;
- дотримуватися об'єктивності під час формування дохідної частини бюджету;
- мінімізувати фінансові втрати держави під час використання державної власності;
- оптимізувати бюджетні витрати, що сприятиме повноцінному фінансовому забезпеченню реалізації державних функцій;
- створити систему управління державним боргом, яка дала б змогу оптимізувати співвідношення фінансування процентних і непроцентних витрат;
- впровадити індикатори результативності витрат державних коштів, а також сучасні методи бюджетного планування, що орієнтовані на досягнення позитивного кінцевого результату та стимулюватимуть органи влади різних рівнів і бюджетні організації до економічного використання бюджетних коштів.

Слід наголосити на тому, що структура видатків має відповідати визначеним пріоритетам економічного та соціального розвитку держави, в свою чергу, видатки бюджету повинні визначатися можливостями держави акумулювати доходи. Природа держави базується на забезпеченні економічно ефективного задоволення потреб громадян в суспільних благах на рівні соціальної достатності, а не мінімальної потреби [5, с. 15].

Висновки. Перехід до нової моделі бюджетної політики не простий і потребує значних зусиль із боку уряду. До того ж подібні рішення повинні узгоджуватися з усіма урядовими структурами та мати широку підтримку серед громадян України. Проте, викликає сумнів твердження, що Україна не має реальних можливостей для забезпечення переходу до ефективної моделі розвитку. У сучасних умовах таке спрямування є чи не єдиним шляхом побудови соціально ринкової економіки, що відповідає рівню розвинутих країн.

Незважаючи на позитивну характеристику більшості макроекономічних показників, бюджетна політика має значні недоліки у сфері управління видатковою частиною державного бюджету та державного боргу. Перспективними напрямками бюджетної політики є: збалансування витрат і доходів державного та місцевих бюджетів; забезпечення прозорості використання запозичених коштів; спрямування державної політики на підвищення податкоспроможності господарського та фінансового сектору держави, підвищення інвестиційної привабливості вітчизняної економіки тощо.

Проблемою, яка підлягає розв'язанню в ході формування нової моделі бюджетної політики, є існуючий рівень державного управління. За оцінками експертів, Україна за рівнем якості державного управління помітно відстає від інших країн. Зростання ефективності бюджетної політики передбачає забезпечення істотного підвищення якості державного управління. І це стосується не тільки загальнодержавного, а й місцевого рівнів.

Список літератури:

1. Височина А.В. Бюджетна політика України: сучасний стан, проблеми та перспективи / А.В. Височина // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2(35). – С. 17-21.
2. Грубляк О.М. Methodical approaches to assess the efficiency of the budget process in Ukraine / О.М. Грубляк, М.В. Карвацький, А.В. Жаворонок / Науковий вісник «Полісся». – № 2(14). – 2018. – С. 108-113.
3. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у сфері охорони здоров'я як підґрунтя сталого людського розвитку / Л.В. Лисяк, Ю.О. Красільнікова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2016. – № 3. – С. 113-119.
4. Макогон В.Д. Пріоритети сучасної бюджетної політики України / В.Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – № 3. – 2011. – С. 50-56.
5. Мярковський А.І. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А.І. Мярковський, І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – № 5. – 2010. – С. 5-14.
6. Огінська А.Ю. Роль видатків бюджету на соціальний захист у реалізації соціальної політики держави / А.Ю. Огінська // Наука й економіка. – 2014. – № 2(34). – С. 11-16.
7. Радіонов Ю.Д. Цілі бюджетної політики України / Ю.Д. Радіонов // Наукові праці НДФІ. – 2015. – № 1. – С. 87-95.
8. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

Грубляк О.М., Слусаряк М.М.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

БЮДЖЕТНАЯ ПОЛИТИКА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВА

Аннотация

Рассмотрены сущность бюджетной политики, которая направлена на реализацию поставленных задач и целей экономического и социального развития государства. Определена роль бюджетной политики для государственной поддержки роста экономики, создание условий для привлечения инвестиций. Проанализированы основные финансовые показатели социально-экономического развития государства. Определены основные направления реализации бюджетной политики в соответствии с стратегической цели – обеспечение финансовой и социальной стабильности в стране.

Ключевые слова: экономика, бюджет, бюджетная политика, доходы населения, уровень жизни, социально-экономическое развитие.

Grublyak O.M., Slusaryak M.M.

Y. Fedkovich Chernivtsi National University

BUDGETARY POLICY OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE

Summary

The essence of budget policy is considered, which is aimed at realization of the tasks and goals of economic and social development of the state. The role of fiscal policy for state support of economic growth, creation of conditions for attraction of investments is determined. The main financial indicators of the socio-economic development of the state are analyzed. The main directions of budget policy implementation are determined in accordance with the strategic goal of ensuring financial and social stability in the country.

Keywords: an economy, budget, fiscal policy, profits of population, standard of living, is social-economical development.